

Наказом МОН України від 10.10.2022 р. №894 видання включено до категорії «Б» за спеціальностями:
051 – економіка; 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок; 073 – менеджмент;
076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 292 – міжнародні економічні відносини

DOI 10.56197/2786-5827/2026-5-1-5

УДК 336.143

Кужелєв Михайло Олександрович
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,
Національний університет “Києво-Могилянська академія”,
вул. Г. Сковороди, 2, Київ, 04070, Україна
e-mail: m.kuzheliev@ukma.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7895-7879>
Researcher ID: G-6791-2019
Scopus ID: 56786432900

Нечипоренко Аліна Володимирівна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна
e-mail: a.nechyporenko@kubg.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2494-1465>
Researcher ID: G-5950-2019
Scopus ID: 57217314806

Kuzheliev Mykhailo
Doctor of Economics, Professor,
Professor of Department of Finance,
National University of “Kyiv-Mohyla Academy”,
2 Skovorody str., Kyiv, Ukraine, 04070,
e-mail: m.kuzheliev@ukma.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7895-7879>
Researcher ID: G-6791-2019
Scopus ID: 56786432900

Nechyporenko Alina
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Finance,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
18/2 Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, Ukraine, 04053
e-mail: a.nechyporenko@kubg.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2494-1465>
Researcher ID: G-5950-2019
Scopus ID: 57217314806

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ПЕРІОД ВІЙНИ

BUDGET POLICY AS A TOOL FOR ENSURING MACROECONOMIC STABILITY AND PRESERVING HUMAN CAPITAL DURING WAR

Вступ. В умовах воєнного стану бюджетна політика набуває ключового значення як інструмент забезпечення макроекономічної стійкості, підтримки функціонування публічних фінансів і збереження людського капіталу. Для України особливого значення набуває забезпечення фінансування оборонних потреб, соціального захисту населення, систем охорони здоров'я та освіти, що сприяє збереженню соціально-економічної рівноваги та формує передумови повоєнного відновлення економіки.

Матеріали і методи. Інформаційну базу дослідження склали дані Міністерства фінансів України, аналітичні звіти міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених. Мета статті – на основі системного підходу обґрунтувати теоретичні та прикладні засади проведення бюджетної політики як дієвого інструменту забезпечення макроекономічної стійкості та збереження людського капіталу, а також визначити основні напрямки трансформації фінансової архітектури з урахуванням довгострокових наслідків війни та перспектив повоєнного відновлення України. Для проведення дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналізу та синтезу, системного підходу, порівняння, узагальнення, індукції та дедукції.

Результати і обговорення. Бюджетна політика є важливим інструментом державного регулювання, який забезпечує фінансову підтримку ключових секторів економіки та соціальної сфери. Бюджетна політика України в період війни еволюціонувала від режиму екстреного реагування (2022-2023 рр.) до стратегічного управління ресурсами в умовах обмеженого фіскального простору та асиметрій (2024-2025 рр.), а основним завданням для уряду стало балансування між значними видатками на оборону і необхідністю утримання економіки від краху. Окреслено основні параметри бюджетної політики України в період війни. Зазначено, що ефективність бюджетної політики в період війни залежить не лише від обсягів фінансових ресурсів, а й від “якості” фіскальних інститутів та їх інституційної спроможності до управління ресурсами держави. Запропоновано компоненти, через які має реалізовуватися бюджетна політика. Доведено, що ефективне бюджетне регулювання сприяє зниженню макроекономічних ризиків і забезпечує стабільність фінансової системи.

Висновки. Бюджетна політика в умовах війни є ключовим інструментом підтримки макроекономічної стійкості та збереження людського капіталу. Її ефективна реалізація сприяє забезпеченню фінансової стабільності, підтримці соціальної сфери та формуванню передумов економічного відновлення держави. Але на ефективність реалізації бюджетної політики суттєвий вплив здійснює велика залежність “цивільного” бюджету від зовнішнього фінансування та корупція. Перехід до самостійної фіскальної підтримки ринку праці можливий через системну детінізацію економіки та повернення громадян в країну після закінчення активних бойових дій.

Ключові слова: бюджетна політика, державний бюджет, макроекономічна стійкість, публічні фінанси, людський капітал, ринок праці, воєнний стан.

Introduction. In conditions of martial law, budget policy becomes crucial as a tool for ensuring macroeconomic stability, supporting the functioning of public finances and preserving human capital. For Ukraine, it is particularly important to ensure funding for defense needs, social protection of the population, health care and education systems, which contributes to maintaining socio-economic balance and creates the conditions for post-war economic recovery.

Materials and methods. The information base of the study consists of data from the Ministry of Finance of Ukraine, analytical reports of international organizations, scientific works of

domestic and foreign scientists. The purpose of the article is to use a systematic approach to substantiate the theoretical and applied foundations of budget policy as an effective tool for ensuring macroeconomic stability and preserving human capital, as well as to identify the main directions for transforming the financial architecture, taking into account the long-term consequences of the war and the prospects for post-war reconstruction of Ukraine. General scientific and special methods were used to conduct the research, in particular: analysis and synthesis, systematic approach, comparison, generalization, induction and deduction.

Results and discussion. Budget policy is an important instrument of state regulation of the economy, providing financial support to key sectors of the economy and the social sphere. During the war, budget policy of Ukraine has evolved from a regime of emergency response (2022-2023) to strategic resource management in conditions of limited fiscal space and asymmetries (2024-2025), and the main task for the government has been to balance significant defense spending with the need to keep the economy from collapsing. The main parameters of budget policy in Ukraine during the war are outlined. It is noted that the effectiveness of budget policy during the war depends not only on the volume of financial resources, but also on the “quality” of fiscal institutions and their institutional capacity to manage state resources. The components through which budget policy should be implemented are presented. It is proven that effective budget regulation contributes to reducing macroeconomic risks and ensures the stability of the financial system.

Conclusions. Budget policy in wartime is a key tool for supporting macroeconomic stability and preserving human capital. Its effective implementation contributes to ensuring financial stability, supporting the social sphere and creating the conditions for the country's economic recovery. However, the effectiveness of budget policy implementation is significantly affected by the heavy dependence of the “civilian” budget on external financing and corruption. The transition to independent fiscal support for the labor market is possible through the systematic de-shadowing of the economy and the return of citizens to the country after the end of active hostilities.

Keywords: budget policy, state budget, macroeconomic stability, public finances, human capital, labor market, martial law.

JEL Classification: E62, H56, H61

Вступ. В умовах системної економічної нестабільності на національному та глобальному рівнях, викликаних крахом світового порядку, який тримався після закінчення Другої світової війни, бюджетна політика держави виступає не лише як інструмент фіскального регулювання, а й як фундаментальний чинник соціальної та економічної стійкості. Для України, яка з 2014 року перебуває в стані війни, роль публічних фінансів у стабілізації та трансформації ринку праці набула критичного значення. Можна констатувати, що війна стала першоджерелом виникнення шоківих наслідків за трьома векторами: військовим, економічним та демографічним. Такі структурні деформації, як руйнування або втрата контролю над великими промисловими та енергетичними активами на Сході та Півдні країни, розрив логістичних ланцюгів, масова міграція мільйонів громадян та гострий дефіцит кваліфікованих кадрів вимагають розробки ефективного механізму використання ресурсів державного бюджету як інструменту забезпечення макроекономічної стійкості та адаптації до економіки військового стану.

В таких умовах бюджетна політика має активізувати пріоритети по двох основних напрямках. З одного боку, вона є основним інструментом утримання макроекономічної стійкості, що передбачає забезпечення здатності економіки витримувати тривалі шоківі ситуації, зберігаючи контрольовану інфляцію, валютний курс, боргове навантаження та базову функціональність публічних фінансів, з іншого – через видатки державного бюджету формуються інструменти протидії деградації людського капіталу – зовнішню міграцію, внутрішнє переміщення, обмеження доступу до якісної освіти та медичних послуг на фоні системного зниження доходів домогосподарств та ментальних трансформацій громадян. Тобто, проблематика формування ефективної бюджетної політики для забезпечення

макроекономічної стабільності та збереження людського капіталу набуває особливої актуальності в умовах війни.

Матеріали і методи. Інформаційну базу дослідження склали дані Міністерства фінансів України, аналітичні звіти міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених. Слід зазначити, що питанням впливу бюджетної політики на макроекономічну стабільність і збереження людського капіталу в умовах збройних конфліктів в останні роки присвячено багато публікацій та досліджень, однак більшість з них зосереджуються або на дослідженні фіскальної стійкості та макроекономічної стабілізації, або на трансформації людського капіталу та ринку праці в умовах війни. В той же час майже відсутні фундаментальні підходи до дослідження економічних відносин у трикутнику “бюджетна політика – макроекономічна стабільність – людський капітал”, які б допомогли розробити рекомендації щодо трансформації фінансової архітектури на рівні держави з урахуванням довгострокових наслідків війни та перспектив повоєнного відновлення.

Так, фундаментальні засади фінансово-бюджетної політики як складової резильєнтності державних фінансів досліджено в статті Чугунова І.Я., де автор обґрунтовує висновок, що в умовах воєнного стану бюджетна політика трансформується з інструменту стимулювання росту в механізм забезпечення виживання та підтримки соціально-економічного розвитку в умовах критичної невизначеності (Чугунов, 2024). А питанням управління державним боргом як фактором макроекономічної стабільності присвячено дослідження Радіонова Ю.Д., в якому аналізуються ризики зростання боргового навантаження в Україні та пропонується стратегія фіскальної консолідації в період повоєнного відновлення (Радіонов, 2025). Дослідники Міжнародного валютного фонду наголошують на критичному зв'язку між фіскальною спроможністю держави та її здатністю до опору агресору. Mueller H., Rauh C., Seimon B. R., Espinoza R. A. доводять, що фінансова політика має адаптуватися до фіскальних шоків, які несе війна, а негативні зміни у видатках державного бюджету мають нівелюватися за рахунок превентивного макроекономічного планування (Mueller, 2024).

Проблемам збереження людського капіталу присвячено дослідження Сіденко С.В., в якому значну увагу приділено розвитку людського капіталу в умовах глобальної нестабільності. Авторка доводить, що інвестування бюджетних коштів в освіту та охорону здоров'я мають довгостроковий позитивний ефект, але війна призвела до девальвації цього активу через міграцію населення та втрату потенційного робочого стажу (Сіденко, 2025). Логічним доповненням вищезазначеної тези є дослідження Лугової В.М. та Макова Б.П., в якому розглянуто сучасні проблеми використання людського капіталу, що загострилися в умовах війни, у розрізі його структурних складових (Лугова, 2024). У свою чергу, науковий інтерес має дослідження Макарової О.В., яка дослідила вплив індексу щастя на суспільну резильєнтність. Вона акцентує увагу, що бюджетна підтримка ментального здоров'я є не менш важливою для збереження людського капіталу, ніж прямі фінансові виплати (Макарова, 2025). Комплексне дослідження, проведене Турло Н.П., Літвін О.Г. та Мархонос С.М., присвячене основним трендам трансформації ринку праці в Україні в умовах війни: скорочення традиційних секторів економіки та зростання “воєнного” сектору, масштабне переміщення робочої сили, декваліфікація тощо (Turlo, 2025).

Окремий напрям досліджень – це міжнародний порівняльний аналіз у науковому дискурсі проблем впливу бюджетної політики на забезпечення макроекономічної стабільності та збереження людського капіталу. Типовими є кейси Ізраїлю, Колумбії, Руанди та адаптації цього досвіду. Але війна в Україні (найбільшій європейській країні) – наймасштабніший збройний конфлікт в світі за останні майже 100 років, який за наслідками та тенденціями можна вважати початком нової світової війни. Крім того, це війна принципово нового гібридного типу, а тому досвід інших країн в даному випадку майже не має сенсу з точки зору адаптації та використання. Тобто, сучасні дослідження поступово змінюють вектор з оцінки втрат до пошуку інструментів стабілізації та перспектив повоєнного відновлення країни. А основним трендом досліджень у 2024-2025 рр. стає поєднання фіскальних інструментів із цифровою трансформацією ринку праці та інклюзивністю.

Мета статті – на основі системного підходу обґрунтувати теоретичні та прикладні засади проведення бюджетної політики як дієвого інструменту забезпечення макроекономічної стійкості та збереження людського капіталу, а також визначити основні напрямки трансформації фінансової архітектури з урахуванням довгострокових наслідків війни та перспектив повоєнного відновлення України.

Для проведення дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналізу та синтезу, системного підходу, порівняння, узагальнення, індукції та дедукції.

Результати і обговорення. В економічній науці бюджетна політика розглядається як система економічних відносин щодо мобілізації, розподілу та використання ресурсів державного бюджету, які впливають на рівень сукупного попиту в суспільстві, розподіл доходів та довгострокові фактори зростання, в т.ч. і людський капітал (Реформування податкової системи України..., 2015). У класичних моделях ендогенного зростання (endogenous growth models) саме витрати в сфері публічних фінансів на освіту та науку, охорону здоров'я визначають рівень продуктивності праці (Кужелев, 2024). Так, Röser F., Niemann S., Angelini D. у розробленій динамічній моделі з ендогенним людським капіталом доводять, що саме структура бюджетної та фіскальної політик формують своєрідну “гонку” між технологічними змінами та освітою – бюджетні рішення щодо сфери освіти та системи перерозподілу видатків бюджету одночасно впливають на зростання та нерівність (Röser, 2023).

Дослідження Світового банку також зазначають, що публічні фінанси можна розглядати як фінансову архітектуру, що визначає обсяги та ефективність інвестицій у сукупність знань, навичок, здоров'я та очікуваної тривалості продуктивного життя (World Bank, 2021). Крім того, підкреслюється теза, що за умов фіскального стресу (війна, економічні кризи та ін.) ключовим завданням для держави є захист критично важливих витрат на розвиток людського капіталу, навіть за рахунок перерозподілу бюджетних ресурсів з інших статей видатків. Цілком погоджуємося з цим, адже головне багатство суспільства та ключовий фактор виробництва в фінансовій архітектурі будь-якої держави – це людський капітал (Kuzheliyev, 2025). Тобто, з точки зору економічної теорії бюджетна політика в період війни має балансувати між антикризовими інструментами регулювання економічної системи та збереженням потенціалу розвитку через людський капітал. В практичній площині це означає, що об'єктивно першочерговими є витрати державного бюджету на оборону та критичні галузі виробництва (ВПК, енергетика, транспорт тощо) (Венгер, 2025), але це втрачає сенс, якщо не захищені соціальні видатки і громадяни вимушені покинути країну.

Бюджетна політика України в період війни еволюціонувала від режиму екстреного реагування (2022-2023 рр.) до стратегічного управління ресурсами в умовах обмеженого фіскального простору та асиметрій (2024-2025 рр.), а основним завданням для уряду стало балансування між значними видатками на оборону і необхідністю утримання економіки від краху. Звісно, що об'єктивна реакція публічних фінансів – це зростання державного та гарантованого державою боргу протягом 2022-2025 рр. (рис. 1). Так, загальна сума державного боргу майже лінійно зростала з 4071683,1 млн грн у 2022 році до 8616538,7 млн грн у 2025 році (+111,62 %).

Звісно, що не слід забувати про доволі потужну міжнародну допомогу країн-партнерок, які де-факто допомагають фінансувати саме “цивільну частину” видатків державного бюджету, які саме направляються на фінансування освіти, науки, охорону здоров'я та ін. (рис. 2). Одним з показових інструментів підтримки людського капіталу в цьому плані став проєкт Світового банку PEACE in Ukraine, через який станом на кінець 2025 року було спрямовано понад 35,5 млрд дол.¹. Ці кошти було використано на виплати заробітних плат освітянам, медичним працівникам, забезпечення соціальних виплат та підтримку внутрішньо переміщених осіб.

¹ URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_will_receive_48_billion_through_the_world_banks_peace_in_ukraine_the_ministry_of_finance_and_the_wb_signed_a_loan_agreement-4903 (дата звернення: 22.01.2026)

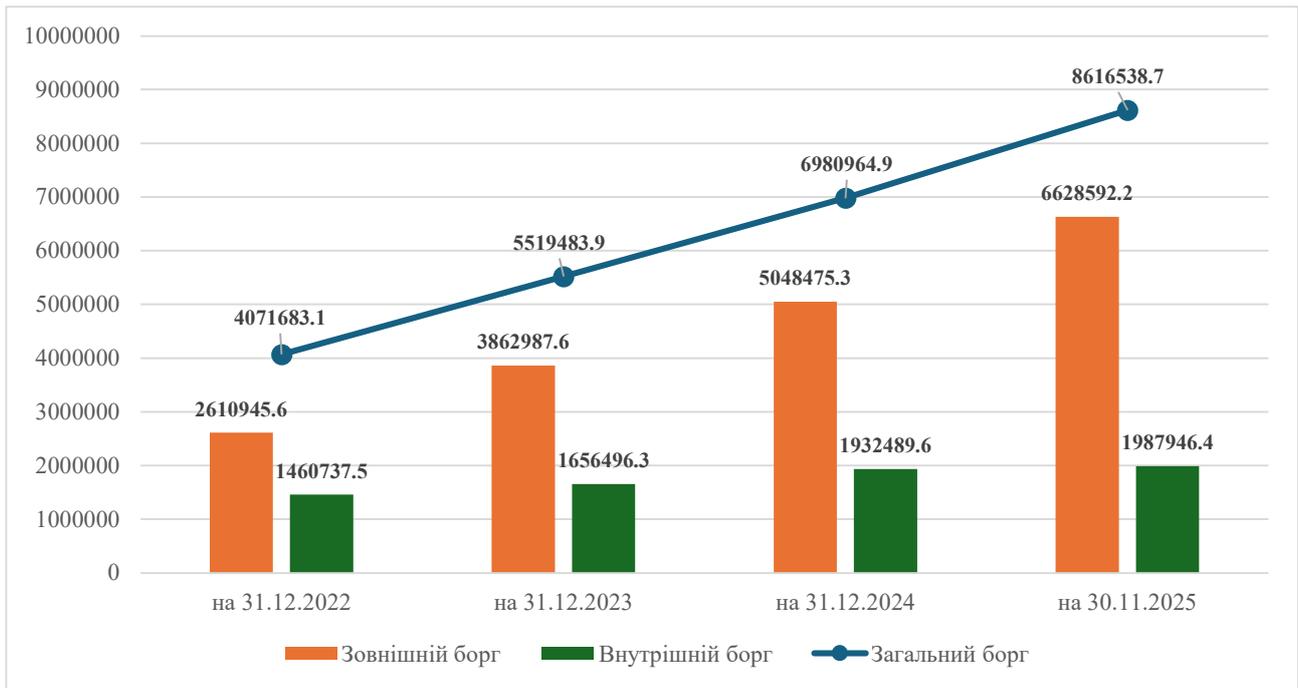

Рис. 1. Державний та гарантований державою борг України з 2022 по 2025 рр., млн грн

Джерело: складено авторами за даними за даними Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 22.01.2026)

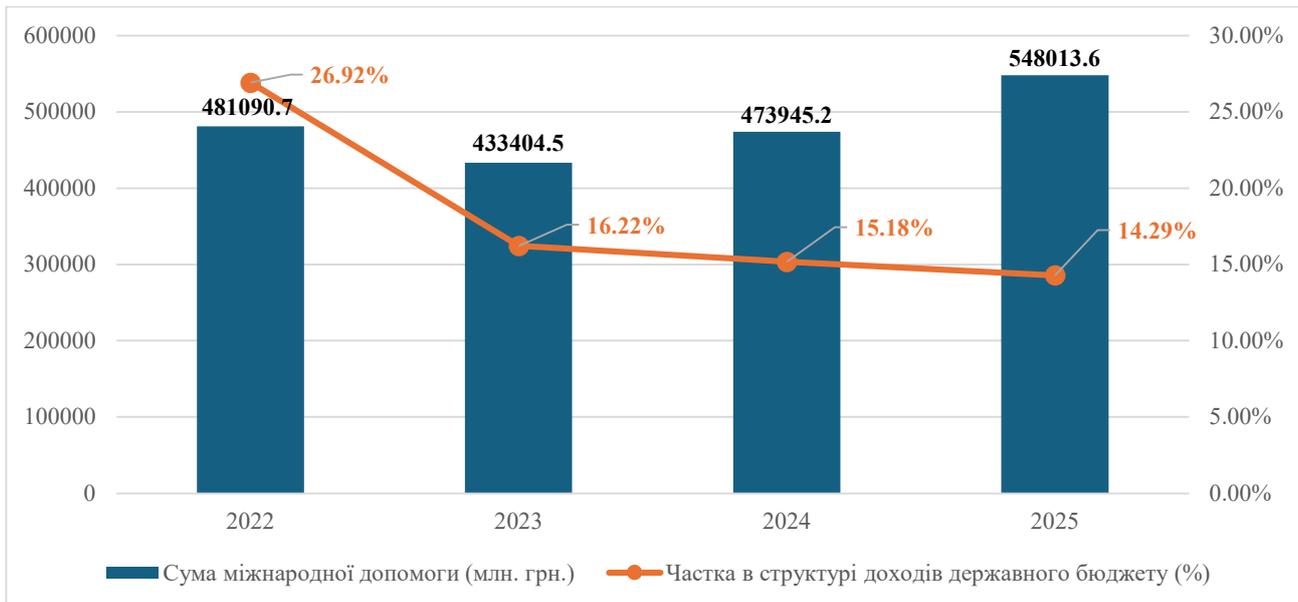

Рис. 2. Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій з 2022 по 2025 рр.

Джерело: складено авторами за даними за даними Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 22.01.2026)

З рисунку 2 видно, що, незважаючи на відносне зростання міжнародної допомоги за період з 2022 р. (481 090,7 млн грн) по 2025 р. (548 013,6 млн грн) в абсолютному значенні, її частка в структурі доходів державного бюджету системно зменшувалася з 26,92% в перший рік активних бойових дій до 14,29% в 2025 році. Це свідчить про адаптацію бюджетної політики до умов війни та фактичний перехід економічної системи на “військові рейки”.

Підвищення ефективності бюджетно-податкової політики є стратегічним завданням державних інституцій в умовах обмеженості фінансових ресурсів (Чугунов, 2023).

Основні параметри бюджетної політики України в період війни наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні параметри бюджетної політики України в період війни

Параметри бюджетної політики	Зміст бюджетної політики
Пріоритизація видатків державного бюджету	Домінування видатків на оборону, безпеку та соціальний захист в структурі, стримування некритичних поточних і капітальних видатків
Централізація фінансових ресурсів	Посилення ролі держави у консолідованих видатках, концентрація фінансування ключових функцій (оборона, соціальні трансферти, енергетична інфраструктура) на центральному рівні при частковій компенсації втрат доходів місцевих бюджетів трансфертами
Зовнішнє фінансування	Системне залучення грантів і пільгових кредитів від міжнародних партнерів (МВФ, ЄС, Світового банку, двосторонніх донорів). На першому етапі війни (2022–2023 рр.) офіційна зовнішня підтримка стала важливим джерелом покриття дефіциту бюджету й уникнення неконтрольованої монетизації
Управління державним боргом	Реструктуризація зовнішніх зобов'язань держави, домовленості з приватними кредиторами щодо відстрочки поточних виплат по державному боргу – це дозволило зменшити короткостроковий борговий тиск та уникнути технічного дефолту
Монетарно-фіскальна координація з боку НБУ	НБУ утримував жорстку монетарну позицію щодо стримування рівня інфляції й захисту валютних резервів, поступово зменшуючи масштаб прямого фінансування дефіциту, тоді як фіскальна політика зосереджувалася на залученні зовнішніх ресурсів і підвищенні ефективності видатків

Джерело: складено авторами на основі (International Monetary Fund. European Dept, 2022)

Такі параметри бюджетної політики дозволили Уряду і НБУ зберегти фінансову стабільність, попри шоківий стан економічної системи і суспільства та безпрецедентний рівень невизначеності.

В той же час, український ринок праці показав високий рівень резиліентності, витримавши демографічний та мобілізаційний удари. Однак, вже у 2025 році проблема дефіциту кадрів почала суттєво впливати на можливості подальшого розвитку країни. Так, за оцінками Національного банку України рівень безробіття, який у 2022 році склав 20,6%, знизився до 11% у 2025 році та за прогнозами впаде до 9% у 2027 році². А Національний інститут стратегічних досліджень акцентує увагу на посиленні структурного безробіття – це ситуація, коли у критичних галузях гострий дефіцит кадрів, а на ринку є надлишок некваліфікованої сили із застарілими компетентностями³. Європейська Бізнес Асоціація підводячи підсумки 2025 року відмічає, що на ринку праці склалися доволі критичні тенденції⁴:

- ✓ 74% роботодавців відмічають значний рівень дефіциту кадрів;
- ✓ 5% компаній не мають проблем з персоналом;
- ✓ найбільший дефіцит кадрів у робітничих спеціальностях та середній технічній ланці;

² URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q4.pdf (дата звернення: 22.01.2026)

³ URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/trendy-na-rynku-pratsi-ukrayiny-v-umovakh-viyny> (дата звернення: 22.01.2026)

⁴ URL: <https://eba.com.ua/defitsyt-kadriv-ta-zrostannya-zarobitnyh-plat-tendentsiyi-rynku-pratsi-u-2026-rotsi/> (дата звернення: 22.01.2026)

✓ дозвіл на виїзд молоді (18-22 роки) за кордон суттєво вплинув на кадрову ситуацію в 46% компаній.

На макрорівні зазначені тенденції трансформуються в загрози для розвитку людського капіталу:

- ✓ втрата або обмежений доступ до освітньої та наукової інфраструктури;
- ✓ погіршення доступу до медичних послуг (особливо для домогосподарств у прифронтових регіонах та для ВПО);
- ✓ зростання бідності (особливо в контексті доходної та регіональної нерівності);
- ✓ масова міграція кваліфікованих та економічно активних працівників за кордон;
- ✓ створення додаткових обмежень до вступу молоді в українські заклади освіти (нормативне підвищення вартості контрактного навчання; введення обов'язкових НМТ, неврахування середнього балу атестата, обмеження кількості заяв тощо);
- ✓ ментальні трансформації у більшості населення країни;
- ✓ погіршення демографічної динаміки.

Звісно, в таких умовах бюджетна політика, що ігнорує людський капітал на користь винятково потреб оборони, створювала б ризики системної стагнації після завершення війни. Тому вона має оперативно реагувати на ці маркери і стимулювати зайнятість жінок, ветеранів бойових дій та людей похилого віку. Одним з механізмів бюджетного стимулювання зайнятості став проєкт “єРобота”, запущений у липні 2022 року. Станом на початок 2025 року держава інвестувала через гранти в рамках цього проєкту понад 12 млрд грн, що дозволило створити 65 тис. робочих місць⁵. Але більш важливим є ефект мультиплікатора, адже 75% інвестованих коштів отримувачі грантів повернули до бюджету у вигляді податків та зборів (загалом станом на початок 2025 року близько 9 млрд грн)⁶. Тому вже з 2026 року суми мікрогрантів вирішено збільшити до 350 тис. грн для “Власної справи” та до 200 тис. грн для молодих підприємців до 25 років⁷.

Ще один вдалий приклад – проєкт “Армія відновлення”, який допомагає залучати безробітних до суспільно корисних робіт. З жовтня 2022 року на виплату зарплат учасникам вже спрямовано 2,9 млрд грн, а до робіт активно залучаються літні люди, переважно у прифронтових регіонах⁸.

Зазначені тренди цілком відповідають підходам Групи Світового банку – у контексті війни людський капітал відіграє три основні ролі (World Bank, 2021):

- ✓ виробничий ресурс, від якого повністю залежить потенціал повоєнного зростання;
- ✓ соціальний буфер – це стійкість домогосподарств, що залишилися в країні, до шоків через підсистеми соціального захисту, освіти та охорони здоров'я;
- ✓ фактор легітимності держави, адже здатність забезпечувати базові соціальні послуги та прийнятний рівень життя визначають суспільну підтримку діючої влади.

Аналіз видатків бюджету на 2026 рік дозволяє зробити висновок, що уряд поступово зміщує фокус на довгострокове збереження людського потенціалу через інвестиції в освіту та охорону здоров'я. Так, Законом України “Про Державний бюджет України на 2026 рік” передбачено зростання видатків на освіту на 79,8 млрд грн (до 278,7 млрд грн), а на науку 5,6 млрд грн (до 20,1 млрд грн). На охорону здоров'я в 2026 бюджетному році передбачено збільшення видатків на 38,8 млрд грн (до 258,6 млрд грн). Основний пріоритет – це програма медичних гарантій (лікування, реабілітація, важкі травми, опіки, кардіохірургія, онкологія – 141,9 млрд грн; підвищення зарплат лікарям первинної та екстреної медичної допомоги – 41

⁵ URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/9bc3d9b7-04fa-441b-9647-c0f1eb746fe6?lang=uk-UA&title=Robota> (дата звернення: 22.01.2026)

⁶ URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/9bc3d9b7-04fa-441b-9647-c0f1eb746fe6?lang=uk-UA&title=Robota> (дата звернення: 22.01.2026)

⁷ URL: <https://mrbrody.dosvit.org.ua/news/lvivschina--lider-pidprimnitskih-initsiativ-1-mlrd-grantovih-koshtiv-i-ponad-13-tisyach-robocih-mists-2025-11-10> (дата звернення: 22.01.2026)

⁸ URL: <https://ck.dsp.gov.ua/news/armiia-vidnovlennia-z-pochatku-tsoho-roku-vzhe-ponad-4-6-tysiachi-ukraintsiv-vzialy-uchast-u-suspilno-korysnykh-robotakh-v-mezhakh-proiektu/> (дата звернення: 22.01.2026)

млрд грн; централізовані закупівлі ліків – 15,2 млрд грн; програма перевірки стану здоров'я для людей віком від 40 років – 10 млрд грн та ін.)⁹.

Ще один важливий напрям державних видатків – підтримка людей, які залишили свій дім через війну (внутрішньо переміщені особи), законом на 2026 рік передбачено виділення 72,6 млрд грн бюджетних коштів (+16,5 млрд грн до показника 2025 року)¹⁰. Крім того, державний бюджет компенсує витрати роботодавцям за найм ВПО протягом 3-6 місяців в сумі 8 тис. грн на місяць¹¹. Однак, війна змусила переїхати не тільки людей, а й бізнеси, тому бюджетна політика має стимулювати збереження робочих місць через підтримку територіальної мобільності підприємств. Так, з початком активної фази війни у лютому 2022 року зафіксовано понад 18900 прецедентів зміни реєстрації юридичних осіб. Найбільше компаній перемістилося з Києва – 33,2% та Дніпропетровської області – 9,6%, а основними регіонами для “переїзду” стали Львівська область – 25%, Закарпатська область – 16% та Чернівецька область – 11%¹².

Для систематизації дій на ринку праці у грудні 2025 року Уряд представив проєкт Стратегії зайнятості населення України на період до 2030 року, яка має стати фундаментом для повоєнного відновлення¹³. Ключові цілі Стратегії можна сформулювати наступним чином:

- ✓ повернення на ринок праці економічно неактивного населення та запрошення мігрантів – передбачає залучення до 2 млн осіб;
- ✓ адаптація національного трудового законодавства та стандартів безпеки праці до вимог ЄС;
- ✓ детінізація ринку праці, що має додатково залучати до держбюджету до 43 млрд грн податків щорічно;
- ✓ трансформація і цифровізація державної служби зайнятості – запуск платформи “Обрій” для електронного працевлаштування громадян та управління кадрами;
- ✓ створення безбар’єрного середовища та активізація роботи по залученню ветеранів та осіб з інвалідністю – проєкт “Робота без бар’єрів”.

Це безумовно важливий крок з боку держави впорядкувати та систематизувати у середньостроковій перспективі основні напрямки використання коштів державного бюджету (бюджетні програми та їхні паспорти), які витрачатимуться на забезпечення макроекономічної стійкості та збереження людського капіталу під час війни та у період повоєнного відновлення країни. Адже ефективність бюджетної політики в період війни залежить не лише від обсягів фінансових ресурсів, а й від “якості” фіскальних інститутів та їх інституційної спроможності до управління ресурсами держави, що, на нашу думку, має реалізовуватися через систему взаємопов’язаних компонентів:

1. Середньострокове фіскальне планування – потрібно здійснювати планування бюджетних ресурсів у горизонті 3-5 років, враховуючи сценарії розвитку бойових дій та повоєнного відновлення країни. Це дозволяє прогнозувати показники макроекономічної стійкості (дефіцит державного бюджету, державний борг, видатки на людський капітал тощо).

2. Прозорість та підзвітність публічних фінансів – під час війни на другий план відходить контрольна функція фінансів, що провокує зловживання та корупційні дії з боку окремих держслужбовців, що з одного боку призводить до нецільового використання бюджетних ресурсів, а з іншого – підриває довіру донорів та суспільства до діючої влади.

⁹ URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukhvalila_derzhavnii_biudzhnet_ukraini_na_2026_rik-5455 (дата звернення: 22.01.2026)

¹⁰ URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukhvalila_derzhavnii_biudzhnet_ukraini_na_2026_rik-5455 (дата звернення: 22.01.2026)

¹¹ URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=086a6a37-9379-4125-978c-7e9578334838&title=Maizhe38-MlnGrnDerzhavaKompensovalaBiznesuULipniZaPratsevlashtuvanniaVpoTaOsibZInvalidnistiuiOblashtuvanniaInkliuzivnikhRobochikhMists> (дата звернення: 22.01.2026)

¹² URL: <https://opendatobot.ua/analytics/business-relocation-2023> (дата звернення: 22.01.2026)

¹³ URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/7c280c6c-0a80-4553-9169-132a44d1cbb4?lang=uk-UA&title=MinekonomikiPrezentovaloProktStrategiiZainiatosti2030-OsnovuMasshtabnoiReformiRinkuPratsiUkraini> (дата звернення: 22.01.2026)

3. Програмно-цільовий підхід та оцінка результативності бюджетного процесу – важливий не тільки обсяг ресурсів, направлених на певні бюджетні програми, а й досягнуті результати в сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, оборони тощо. Саме це дозволяє в умовах обмежених ресурсів ефективно впливати на розвиток людського капіталу.

4. Система міжбюджетних відносин – воєнний стан не скасовує потреби в розподілі повноважень і фінансових ресурсів між рівнями влади. Саме на рівні територіальних громад надається основний спектр послуг, пов'язаних із людським капіталом (освіта, медичні послуги, соціальна підтримка) та відновленням наслідків воєнної агресії. Тому посилення фінансової спроможності територіальних громад за рахунок міжбюджетних трансфертів є критично важливим для розвитку людського капіталу.

5. Формалізація переліку “захищених” статей людського капіталу – базові видатки на освіту, медичну допомогу, окремі соціальні трансферти не можуть підлягати секвестру¹⁴.

6. Інтеграція до оборонних та безпекових статей компонент, пов'язаних з людським капіталом – медична та психологічна реабілітація військових та ветеранів, освітні програми для ветеранів, підтримка родин військовослужбовців тощо.

7. Посилення застосування цифрових інструментів – активне переведення державних реєстрів на електронні платформи можуть суттєво знизити витрати адміністрування та знизити корупційні ризики.

8. Поступове зниження співвідношення між державним боргом та ВВП (Debt-to-GDP) до оптимального рівня (до 60%) без різких фіскальних шоків, які можуть негативно вплинути на людський капітал.

9. Координація дій з міжнародними партнерами – узгодженість фіскальної політики України з МВФ, Групою Світового банку, ЄС та іншими донорами дозволить знизити трансакційні витрати й уникнути “поганих” сигналів для іноземних інвесторів та суспільства.

Висновки. Таким чином, аналіз бюджетної політики України в період війни демонструє її велику роль у підтримці макроекономічної стабільності та збереженні людського капіталу. Попри першочергову потребу фінансування оборони та дефіциту державного бюджету, українська влада намагається створити ефективні механізми підтримки ринку праці (програма “єРобота”, проект “Армія відновлення”, зміни в структурі видатків на 2026 рік та ін.). Суттєвими викликами на середньострокову перспективу залишається велика залежність “цивільного” бюджету від зовнішнього фінансування та корупція. Тому перехід до самостійної фіскальної підтримки ринку праці можливий через системну детінізацію економіки та повернення мільйонів громадян в країну після закінчення активних бойових дій, що й відображено у Стратегії зайнятості населення України на період до 2030 року, яка передбачає трансформацію бюджетної політики з “каси виплат” на інструмент інвестування.

Український досвід свідчить про те, що бюджетна політика може і має стати дієвим інструментом забезпечення макроекономічної стабільності навіть в умовах тривалої гібридної війни, а для уникнення фінансового колапсу на макрорівні потрібно ефективно використовувати механізми масштабного зовнішнього фінансування, управління власними ресурсами і борговими зобов'язаннями та інструменти монетарної політики держави. Подальші дослідження будуть полягати в аналізі окремих напрямків впливу бюджетної політики на збереження людського капіталу і розробці рекомендацій щодо їх вдосконалення в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Джерела фінансування. *Автори не отримували грантового фінансування проведеного дослідження.*

Декларація про використання ШІ. *Під час підготовки статті не було використано інструменти ШІ.*

Етичні аспекти. *дослідження не передбачало участі тварин, людей або використання персональних даних*

¹⁴ URL: https://derechosypoliticafiscal.org/images/ASSETS/Principles_for_Human_Rights_in_Fiscal_Policy-ENG-VF-1.pdf (дата звернення: 22.01.2026)

Список використаних джерел

1. Чугунов І. Фінансово-бюджетна політика як складова резильєнтності державних фінансів та соціально-економічного розвитку країни. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. №58(4). С. 113–127. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.113>
2. Радіонов Ю. Д. Управління державним боргом в умовах війни. *Фінанси України*. 2025. №6. С. 33–58. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2025.06.033>
3. Mueller H., Rauh C., Seimon B. R., Espinoza R. A. The Urgency of Conflict Prevention – A Macroeconomic Perspective. *IMF Working Papers*. 2024. Volume 2024: Issue 256. URL: <https://doi.org/10.5089/9798400293832.001>
4. Сіденко С. Розвиток людського капіталу в умовах глобальної нестабільності. *Демографія та соціальна економіка*. 2025. № 1. С. 55–72. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2025.01.055>
5. Лугова В. М., Маков Б. П. Використання людського капіталу у післявоєнній відбудові України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 4. С. 46–50. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-7>
6. Макарова О. Вплив складових індексу щастя на резильєнтність суспільства. *Демографія та соціальна економіка*. 2025. № 62(4). С. 23–38. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2025.04.023>
7. Turlo N., Litvin E., Markhonos S. Labour Market in the Context of Armed Conflict: Ukrainian Perspective and International. *Economics and Education*. 2025. Vol. 10 No. 2. P. 44-51. URL: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2025-2-7>
8. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, Л. Л. Тарангул. Київ : Новий друк, 2015. 570 с.
9. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Фінансування охорони здоров'я в умовах глобальних викликів: український досвід. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. № 1(13). С. 85-94. URL: <https://doi.org/10.32750/2024-0109>
10. Röser F., Niemann S., Angelini D. *Fiscal Policy and Human Capital in the Race Against the Machine*, Beiträge zur Jahrestagung des Vereins für Socialpolitik 2023: Growth and the "sociale Frage", ZBW - Leibniz Information Centre for Economics, Kiel, Hamburg, 2023.
11. World Bank. Investing in Human Capital for a Resilient Recovery: The Role of Public Finance. Washington, DC: World Bank Group, 2021. URL: <https://doi.org/10.1596/35840>
12. Kuzheliev M., Nechyporenko A., Sulyma M., Ovcharuk S., Leontieva M. The impact of innovation on the financial architecture of the national economy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2025. №5(64). pp. 397–412. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.64.2025.4878>
13. Венгер В., Романовська Н. Науково-технічні засади інноваційно-інвестиційного розвитку енергетичного машинобудування України. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. №10. С. 40–58. URL: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-10-40-58>
14. Чугунов І., Макогон В. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 4. С. 19–31. URL: [https://doi.org/10.31617/1.2023\(150\)02](https://doi.org/10.31617/1.2023(150)02)
15. International Monetary Fund. European Dept. Ukraine: Request for Purchase Under the Rapid Financing Instrument-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. *IMF Staff Country Reports*. 2022. Volume 2022: Issue 323. URL: <https://doi.org/10.5089/9798400223815.002>

References

1. Chugunov, I. (2024), “Financial and Budgetary Policy as a Component the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country”, *Demohrafiata sotsialna ekonomika*, 4 (58), 113–127. <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.113>
2. Radionov, Y. D. (2025), “Public debt management in wartime”, *Finansy Ukrainy*, 6, 33-58. <https://doi.org/10.33763/finukr2025.06.033>

3. Mueller, H., Rauh, C., Seimon, B. R., Espinoza, R. A. (2024). The Urgency of Conflict Prevention – A Macroeconomic Perspective. *IMF Working Papers*, 2024(256). <https://doi.org/10.5089/9798400293832.001>
4. Sidenko, S. (2025), “Human Capital Development Under Global Instability”, *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 1 (59), 55–72. <https://doi.org/10.15407/dse2025.01.055>
5. Luhova V., Makov B. (2024), “Human capital use in the post-war reconstruction of Ukraine”, *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 9(4), 46–50. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-7>
6. Makarova, O. (2025), “The Impact of Happiness Index Components on Societal Resilience”, *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 4 (62), 23–38. <https://doi.org/10.15407/dse2025.04.023>
7. Turlo, N., Litvin, E., Markhonos, S. (2025), “Labour Market in the Context of Armed Conflict: Ukrainian Perspective and International”, *Economics and Education*, 10(2), 44–51. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2025-2-7>
8. Pashko, P. V., Taranhul, L. L. (Ed.). (2015), *Reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy: suchasni vyklyky ta oriientyry* [Reforming of the Tax System of Ukraine: Current Challenges and Guidelines], Novyi druk, Kyiv, Ukraine.
9. Kuzheliev, M.O., Nechyporenko, A.V. (2024), “Financing of healthcare in the context of global challenges: the Ukrainian experience”, *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, 1(13), 85–94. <https://doi.org/10.32750/2024-0109>
10. Röser, F., Niemann, S., Angelini, D. (2023), *Fiscal Policy and Human Capital in the Race Against the Machine*, Beiträge zur Jahrestagung des Vereins für Socialpolitik 2023: Growth and the "sociale Frage", ZBW - Leibniz Information Centre for Economics, Kiel, Hamburg.
11. World Bank (2021), “Investing in Human Capital for a Resilient Recovery: The Role of Public Finance”, *Washington, DC: World Bank Group*. <https://doi.org/10.1596/35840>
12. Kuzheliev, M., Nechyporenko, A., Sulyma, M., Ovcharuk, S., Leontieva, M. (2025), “The impact of innovation on the financial architecture of the national economy”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(64), 397–412. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.5.64.2025.4878>
13. Venger, V., Romanovska, N. (2025), “Scientific and Technical Bases for Innovative and Investment Development of Energy Machinery in Ukraine”, *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, 10, 40–58. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-10-40-58>
14. Chugunov, I., Makohon, V. (2023), “Budget and tax policy under conditions of uncertainty”, *Scientia Fructuosa*, 4, 19–31. [https://doi.org/10.31617/1.2023\(150\)02](https://doi.org/10.31617/1.2023(150)02)
15. International Monetary Fund. European Dept. (2022), “Ukraine: Request for Purchase Under the Rapid Financing Instrument-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine”, *IMF Staff Country Reports*, 323. <https://doi.org/10.5089/9798400223815.002>

Стаття надійшла до редакції 25.01.2026

Рецензовано 20.02.2026

Опубліковано 28.02.2026

Стаття опублікована відповідно до ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>